

En temps real

La Col·lecció Rafael Tous d'art conceptual

Planta 0

Bufar, traçar, observar i altres ritualitats

Bufar, traçar, observar, córrer... L'acció va ser una de les expressions artístiques més utilitzades en la dècada de 1970. Materialment efímera i allunyada de tota disciplina artística tradicional, reunia tots els elements que volien posar en circulació les noves generacions d'artistes. Entre les diferents formes que va adoptar, hi va haver un accionisme associat a la natura que va despertar un gran interès en els artistes, ja fos explorant el moviment del propi cos a l'espai i la percepció dels fenòmens físics, interactuant d'una manera directa amb el paisatge o bé registrant tensions i documentant paral·lelismes. Alguns artistes van desenvolupar accions complexes i escenogràfiques, en què sovint es posaven en risc.

Art i natura, l'alquímia dels elements

Els artistes vinculats al paisatge i a la natura van incorporar-la com un marc d'acció o bé com una eina de treball i experimentació. L'aigua, la terra, l'aire i el foc ja no s'utilitzaven com a suports, sinó com a matèria primera i com a camp d'exploració. Un art alquímic molt proper al medi natural i a les seves transformacions, processos i energies que va donar lloc a una àmplia pluralitat de pràctiques. Entre les diferents propostes, destaca la proximitat amb tot allò que és viu, la denúncia de tota forma d'abús animal i el compromís amb la idea de cura.

La irrupció del consum i els nous comportaments socials

Als anys setanta, els mitjans de comunicació es van convertir en nous territoris d'exploració artística. La seva irrupció a l'imaginari col·lectiu, el consumisme creixent i la popularització del món de la imatge van propiciar l'interès pels mitjans. El resultat va ser un art crític i de denúncia, sovint sociològic, que feia visibles diferents formes de manipulació en el capitalisme avançat. Van ser molts els artistes que es van interessar pels mitjans de comunicació i les seves imatges, les quals van manipular i intervenir per tal de desplegar les seves mitologies personals o mostrar la nova mercantilització de la mirada. Amb recursos com la literalitat, la ironia, el joc o la subversió, denunciaven les mancances i els errors de l'ascendent societat de consum.

La denúncia necessària

Stalingrad, Gernika, Dresden, Auschwitz... La mirada política i de denúncia contra les diferents formes de totalitarisme del segle xx és una constant en l'art dels anys setanta. La primera generació d'artistes conceptuals catalans va estar marcada per la forta oposició al franquisme, un rebuig també existent en altres indrets de l'Estat espanyol. La debilitat del règim va fer que entressin amb força al país l'esperit revolucionari del Maig francès, les teories marxistes i una manera d'entendre l'art com una eina de transformació social. En aquest marc es van donar propostes d'una gran radicalitat política i d'altres de denúncia social. La discriminació de les dones, les primeres eleccions, el tractament televisiu de la mort de Franco, però també la memòria dels feixismes i la militarització innecessària centren algunes de les propostes artístiques d'aquest moment.

Semiòtiques i semàntiques: la vida de les paraules

L'eclosió de l'art de concepte a Catalunya es va donar en paral·lel a l'experimentació del llenguatge que es va viure en altres àmbits de l'avantguarda. Va ser als anys setanta quan es va difondre àmpliament la poesia visual desenvolupada de manera pionera a la postguerra europea i també la filosofia del llenguatge i les teories semiòtiques. Les tesis de teòrics com Ludwig Wittgenstein, Ferdinand de Saussure o Marshall McLuhan van obrir un nou paradigma explorat també per l'art. L'interès per tot allò vinculat a la paraula, la relació equívoca entre el llenguatge i les coses, la dimensió semàntica de l'objecte, la idea de joc associat a la fonètica i els patrons de repetició són algunes de les propostes que n'han quedat.

Poètiques i pràctiques de l'objecte

La vida dels objectes i la proliferació dels bens de consum van centrar l'atenció de les pràctiques experimentals del moment, que en van explorar les múltiples facetes, tant formals i poètiques com discursives. Els objectes quotidians i pobres, descontextualitzats i intervinguts de múltiples maneres, van ocupar el lloc de l'obra d'art. En aquesta línia, i entre els artistes catalans, trobem propostes tan singulars com l'enfangada, la incorporació de reliquiari i objectes impossibles, el gust per l'objecte kitsch i una acusada estètica de la pobresa.

Planta 1

Anys vuitanta i noranta a la Col·lecció Rafael Tous

El llegat dels comportaments artístics experimentals iniciats als anys seixanta i setanta es va mantenir als vuitanta i noranta. Mentre es vivia l'eufòria de la democràcia i en paral·lel a un retorn de la pintura, l'art de concepte va entrar als grans equipaments culturals i als nous museus creats en aquests anys. Els artistes revisaven la noció mateixa d'art i reprenien l'objecte pobre per convertir-lo en element de reflexió estètica i metafísica: la idea del doble, el reflex, el temps, els elements de presentació de l'art.

Per un art crític

També als vuitanta i noranta, el compromís social i polític va continuar present en bona part de les pràctiques artístiques. La denúncia de qualsevol forma de violència, la guerra i el col·lapse del diàleg, així com les formes d'abús social exercides a diferents parts del planeta, van centrar l'interès d'artistes amb una trajectòria ja consolidada. En aquesta línia de treball, Francesc Torres es val d'imatges mediàtiques i objectes de la societat de consum per desactivar codis ideològics no sempre explícits. L'artista impulsa, des de l'art, un pensament col·lectiu, efectivament crític, que posa en evidència paral·lelismes irrefutables, com a la seva *Siegesallee* o *Avinguda de la Victòria*, o intervé pàgines de conegudes revistes com l'històric *Newsweek*.

Sala Metrònom

Metrònom va ser una sala dedicada a l'art contemporani a Barcelona entre el 1980 i el 2006 sota l'impuls del col·leccionista i empresari Rafael Tous. Fins al 1983 estava situada al carrer Berlinès, al barri de Sant Gervasi, i posteriorment es va traslladar al carrer Fusina, al costat del mercat del Born. Tous es va envoltar d'equips successius de sòlids col·laboradors i va obrir la porta a diverses generacions de creadors no només en l'àmbit de les arts visuals, sinó també en el de les arts escèniques, la música i el còmic. La seva visió anava molt més enllà de l'entorn local i aviat es va convertir en una finestra oberta al món. El perfil experimental de la majoria dels projectes, fora dels circuits institucionals i comercials, va fer de Metrònom un lloc de trobada amb el que era inesperat i transgressor.

Metrònom va organitzar més d'un miler d'exposicions i activitats que van tenir un impacte decisiu en l'evolució de la cultura d'aquelles dècades. La fotografia hi va anar guanyant espai al llarg del temps, sobretot la que es dedicava a indagar sobre la condició humana, establint un nexa amb l'escena de Nova York. També va ser testimoni de l'art vinculat a l'evolució tecnològica d'aquells anys, des d'algunes complexes instal·lacions sonores fins a l'eclosió de l'art digital. Metrònom va ser, així mateix, una plataforma imprescindible per recuperar la performance des de finals dels vuitanta. La música contemporània també va protagonitzar-hi bona part de l'activitat a partir dels cicles que hi organitzava la flautista i artista sonora Barbara Held.

Metrònom va ser precursora en la creació d'un arxiu no només de la seva pròpia activitat, sinó també d'alguns documents clau per comprendre la història recent de l'art, en diàleg amb un ampli fons bibliogràfic i videogràfic que inclou milers de títols.

Europa arqueologia de rescat 1989

A banda del cos propi com a matèria d'experimentació, la interacció amb la natura és un altre dels eixos que articulen les propostes de Francesc Abad. Una noció de natura entesa en un sentit ampli i vinculada a les idees de cultura, civilització i barbàrie i també al passat i al present d'Europa.

Presentada a Metrònom l'any 1989, *Europa arqueologia de rescat* és una instal·lació que convoca tots aquests conceptes. Com en altres projectes de l'artista, la fragilitat de la memòria, la presència del document i l'art entès com una forma de coneixement col·lectiu es troben en la base de la proposta. En aquest cas, a partir de la trobada, per part d'Abad, d'una cova en una zona boscosa de la Serra de l'Obac, a prop de Terrassa, la seva ciutat natal. La cova, que havia estat habitada per humans, condueix l'artista a inventar un possible alfabet de signes que remetien a l'origen de l'escriptura i unes fites que evoquen les primeres indicacions de solsticis i altres mesures del temps, amb un significat també clarament sexual. Un viatge a un temps primigeni que vinculava alfabet, calendari, ritualitat màgica i sexualitat.

Carlos Pazos

No hay replay

No hay replay és una instal·lació presentada per primera vegada a la Sala Metrònom el 1989 en què reconeixem alguns imaginaris recurrents de l'artista –el pas del temps, la memòria i els seus fetitxes, la pèrdua i l'atzar–, en aquesta ocasió coberts per la foscor. Els objectes fora de context introdueixen l'espectador en un món oníric, un cop visual que remet a l'escenografia com a única representació possible. La imatge congelada d'un salt al buit en què el viatge íntim, l'experiència interior i el risc que comporta provoquen un cert desassossec. La ironia, la paròdia i la posada en escena apareixen com els veritables elements subversius. No hi ha marxa enrere.